

APLICAȚII MILITARE ALE ORGANIZAȚIEI TRATATULUI DE LA VARȘOVIA ÎN ANII 1970 ȘI EFECTELE REORGANIZĂRII ARMATEI ROMÂNE*

PETRE OPRÎȘ**, CEZAR AVRAM***

După invadarea Cehoslovaciei de către unități militare sovietice, est-germane, ungare, poloneze și bulgare (în noaptea de 20 spre 21 august 1968), autoritățile române au încercat să supraliciteze din punct de vedere propagandistic poziția lor deosebită în cadrul Organizației Tratatului de la Varșovia (O.T.V.), cu scopul de a obține, pe plan internațional, o poziție care să le permită un acces mult mai ușor la creditele și tehnologia de vârf din Europa Occidentală și America de Nord.

Tensiunile dintre conducătorii politici de la Moscova și București au afectat colaborarea militară dintre cele două state, însă după câțiva ani s-a ajuns la normalizarea relațiilor bilaterale și, la 22 ianuarie 1973, Nicolae Ceaușescu a aprobat ca mareșalul sovietic Ivan Iakubovski să conducă aplicația „SOIUZ-73”, în calitate de comandant suprem al grupului de Fronturi de pe Teatrul de Acțiuni Militare de Sud-Vest al O.T.V. Pentru desfășurarea exercițiului respectiv pe hartă, în perioada 12-21 februarie 1973, generalul de armată Ion Ioniță a pregătit din timp primirea în stațiunea Neptun (jud. Constanța) a aproximativ 400 de generali și ofițeri din România, Uniunea Sovietică și Bulgaria (dintre care 100 erau români)¹.

După doi ani, a avut loc, în aceeași locație, o aplicație comună a Organizației Tratatului de la Varșovia, de comandament și stat major, pe hartă, de Front, pe două eșaloane strategice (7-21 aprilie 1975). Denumit codificat „NEPTUN-75”, exercițiul a fost condus de generalul Ion Ioniță, ministrul

* Comunicare prezentată la Simpozionul științific internațional *Stat și Societate în Europa*, organizat de Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” (județul Dolj), în colaborare cu Centrul de Studii ale Relațiilor Internaționale, Secția de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Oamenilor de Știință din România, sub egida Consiliului Județean Dolj (Craiova, 24-25 octombrie 2013).

** Locotenent-colonel (r.), dr.; e-mail: petreopris@yahoo.com

*** Prof. univ. dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” din Craiova, al Academiei Române; e-mail: avramcezar@yahoo.com

¹ Cf. Petre Oprîș, *Jocul operativ românesc de război „SOIUZ-73” (12-21 februarie 1973)*, în: „Anuarul Muzeului Marinei Române – 2003”, vol. VI, Constanța, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța S.A., 2005, pp. 592-601. Pentru alte detalii, vezi documentul anexat.

Apărării Naționale, și a avut următoarea temă: „Organizarea și executarea deplasării trupelor Frontului (Armatei) pe distanțe mari”².

Un an mai târziu, generalul de armată Ion Ioniță l-a informat pe Nicolae Ceaușescu despre faptul că pe teritoriul Bulgariei, se desfășoară o aplicație cu trupe sovieto-bulgare (24-27 mai 1976). După coroborarea informațiilor de care dispunea, ministrul Apărării Naționale a precizat liderului P.C.R. următoarele: „Este pentru prima dată când o aplicație de o asemenea amploare (trei armate de arme întrunite și Comandamentul marinei militare) se desfășoară la nord de munții Balcani;

Unități din trupele sovietice participante, tehnica de luptă și materialele necesare acestora au fost transportate din URSS pe mare în perioada 15-21.05.1976;

Aplicația a fost declanșată fără ca marile unități și unitățile participante să fie anunțate în prealabil, iar pentru completarea efectivelor au fost mobilizați și o parte din rezerviști;

Un intens trafic radio în rețelele radio ale marilor unități a fost semnalat în raionul Plevna, confirmând și prin aceasta existența celei de a 4-a armate de arme întrunite bulgare, în curs de constituire (subl. n.)³.

După aproape un an de la aplicația comună bulgaro-sovietică, la Neptun, a avut loc exercițiul militar „CALLATIS-77” (14-19 februarie 1977)⁴, iar Comandamentul Forțelor Armate Unite a planificat pentru anul 1978 desfășurarea a două mari exerciții militare comune pe Teatrul de Acțiuni Militare de Sud-Vest, aplicații în care a fost implicată și armata română. Primul exercițiu a primit numele de cod „SOIUZ-78”⁵ și a avut loc în perioada 10-21

² Nicolae Popescu, Mihail Grigorescu, *Istoria chimiei militare românești: 1917-2005*, București, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2005, p. 345.

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: A.N.I.C.), *fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică*, dosar nr. 1/1976, f. 55.

⁴ Idem, dosar nr. 2/1976, ff. 5-6; Nicolae Popescu, Mihail Grigorescu, *op. cit.*, p. 345. În raportul trimis lui Nicolae Ceaușescu, la 19 ianuarie 1977, generalul Ion Coman a precizat: „La aplicație, din partea armatei noastre vor participa comandamentul frontului și comandamentele celor două armate, iar din partea armatelor R. P. Bulgaria și URSS, câte o grupă operativă de comandament de armată formată din 60-65 de persoane fiecare și câte o grupă de lucru în conducerea aplicației compusă din 10-12 persoane fiecare”. Exercițiul a fost condus de ministrul Apărării Naționale. A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică*, dosar nr. 2/1976, f. 6.

Denumirile codificate ale aplicațiilor planificate de Comandamentul Forțelor Armate Unite pentru a se desfășura pe teritoriul României, în perioada 1973-1991, au fost menționate sub diferite forme și, uneori, s-a omis includerea în codificare a ultimelor două cifre din anul în care se executa exercițiul. Cf. Ion Șuța, *Cooperarea Comandamentului Militar român cu partenerii de alianță*, în: „Dosarele Istoriei”, anul VI, nr. 8 (60)/2001, p. 36; Constantin Olteanu, *România – o voce distinctă în Tratatul de la Varșovia: memorii 1980-1985*, București, Editura ALDO, 1999, pp. 70, 78, 94, 133, 136, 166.

⁵ Un participant la exercițiul respectiv a precizat că numele de cod al aplicației a fost „ASTRAL-78”, în timp ce o altă sursă indică numele de cod „SOIUZ-78”. Este puțin probabil ca regula sovietică privind stabilirea codificărilor pentru aplicații să nu fi fost respectată de

martie 1978, la Neptun, iar cea de-a doua aplicație s-a desfășurat în toamna aceluiași an, în Bulgaria.

Generalul Ion Coman a stabilit ca la exercițiul care se desfășura în România pe hartă, cu asigurarea transmisiunilor în teren, să participe comandamentele Armatei a II-a și a III-a, iar tema a fost următoarea: „Deplasarea și desfășurarea grupărilor de forțe ale forțelor armate ale țărilor aliate, concomitent cu respingerea agresiunii inamicului și trecerea la ofensivă pe direcția Sud-Vest”. Pe întreaga perioadă de desfășurare a aplicației respective, mareșalul Viktor Kulikov, comandant suprem al Forțelor Armate Unite, a fost asistat de ministrul român al Apărării și de generali și ofițeri sovietici, români și bulgari⁶. Cele două armate române implicate în exercițiu au fost comandate de generalul Nicolae Militaru, respectiv de generalul Stelian Popescu⁷.

În conformitate cu concepția sovietică privind momentul inițial al războiului dintre statele NATO și cele membre ale O.T.V., scenariul exercițiului „SOIUZ-78” prevedea „declanșarea agresiunii de către forțele NATO (trupele elene sprijinite de Flota a 6-a americană din Marea Mediterană), cu ocuparea Bulgariei și încercarea de forțare a Dunării”⁸. Totodată, se considera că Iugoslavia își păstra neutralitatea față de conflictul dintre cele două blocuri militare.

Marile unități ale O.T.V. – organizate în cadrul Fronturilor 1 și 2 Sud – aveau misiunea de a opri definitiv ofensiva inamicului pe malul drept al fluviului. Apoi, după efectuarea unor manevre de înlocuire a unor unități și de regroupare într-un nou dispozitiv de luptă, trupele sovietice, române și bulgare urmau să treacă la contraofensivă pentru „eliberarea teritoriului bulgar ocupat de către inamic și urmărirea forțelor NATO în retragere, pentru cucerirea unui aliniament strategic în Peloponez”⁹.

Conducătorul aplicației a adus la cunoștința participanților faptul că nu se prevedea utilizarea armelor de nimicire în masă în cadrul acțiunilor de luptă simulate, ci doar existența pericolului trecerii la întrebuintarea acestora de către

autoritățile de la București, mai ales că nu se contravenea doctrinei militare românești și nu constituia o încălcare a independenței și suveranității României. Unul dintre autori a folosit o codificare falsă și recunoaște acest lucru, dar se poate intui că aplicația „ASTRAL-78” era, de fapt, „SOIUZ-78”. Nicolae Popescu, Mihail Grigorescu, *op. cit.*, p. 345; Victor Negulescu, *Spionaj și contraspionaj: din viața și activitatea unui ofițer de informații (1966-1996)*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 1999, pp. 73, 79.

⁶ Mark Kramer, *Warsaw Pact Military Planning in Central Europe: Revelations From the East German Archives*, în: „Cold War International History Project Bulletin”, no. 2, Fall 1992, p. 19.

⁷ Constantin Olteanu, *O viață de om. Dialog cu jurnalistul Dan Constantin*, București, Editura Niculescu, 2012, p. 123. Fostul ministru al Apărării Naționale a susținut în volumul său memorialistic faptul că aplicația s-a desfășurat în perioada 14-19 februarie 1978, tot în stațiunea Neptun.

⁸ Victor Negulescu, *op. cit.*, p. 75.

⁹ *Ibidem*. În planurile aplicației, Armata 3 Română a fost renumerotată, devenind Armata 6.

ambele tabere. Potrivit scenariului, forțele NATO aveau la dispoziție rachete nucleare tactice americane „Honest John”, similare cu rachetele sovietice 9 K 14, aflate în arsenalul O.T.V.

Misiunile Armatei a II-a și a III-a române au fost numeroase. Acționând în cadrul Frontului 2 Sud împreună cu o armată sovietică (aflată sub comanda generalului Nikolai Fomin și care dispunea de mari unități situate în principal pe teritoriul R.S.S. Moldovenească) și cu o armată bulgară, trupele române trebuiau să forțeze cursuri de apă, să rupă un aliniament de apărare fortificat, să dezvolte ofensiva în cooperare cu celelalte forțe din cadrul Frontului 2 Sud și să cucerească un raion în adâncimea strategică a apărării inamicului (în Peloponez). Concomitent, unitățile sovietice din Frontul 1 Sud se deplasau rapid pe teritoriul României și pătrundeau în estul Bulgariei pentru a stabili situația, apoi treceau la ofensivă pentru cucerirea strâmtorilor Bosfor și Dardanele.

Similitudinile între aplicațiile „SOIUZ-78” și „SOIUZ-73” sunt evidente: existența Frontului 2 Sud (românesc), acțiuni de luptă împotriva unui inamic ce atacă prin surprindere și poate utiliza arme de nimicire în masă, succesul operațiilor executate de O.T.V. împotriva NATO – eliberarea Bulgariei și mutarea acțiunilor de luptă pe teritoriul inamicului. Deosebirea majoră dintre cele două exerciții militare constă în direcția principală pe care acționa armata română pe Teatrul de Acțiuni Militare de Sud-Vest: pe „Direcția operativă turcă”, spre strâmtoarea Dardanele, cu crearea unui cap de pod la est de orașul turcesc Kanoka (în anul 1973), respectiv „Direcția operativă greacă”, stabilind un aliniament strategic de apărare la Istmul Peloponez (în anul 1978)¹⁰.

Concepția exercițiului „SOIUZ-78” a fost păstrată, în linii mari, și la aplicația strategică de cooperare desfășurată cu trupe în Bulgaria, în toamna anului 1978. Operațiunile în care erau angajate unitățile alianței aveau loc atât pe „Direcția greacă”, cât și pe „Direcția turcă” și armata română a participat doar la jocul de război organizat pe hartă. Potrivit planurilor Comandamentului Forțelor Armate Unite, sovieticii urmau să utilizeze pentru prima dată două Fronturi proprii pe Teatrul de Acțiuni Militare de Sud-Vest. Unul dintre acestea se

¹⁰ Cf. A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie*, dosar nr. 5/1973, f. 83; Victor Negulescu, *op. cit.*, p. 77. Pentru detalii privind participarea armatei române la aplicațiile militare ale O.T.V. în anii 1950-1970, vezi Petre Opreș, *Die rumänische Armee und die gemeinsamen Manöver des Warschauer Paktes*, în: „Der Warschauer Pakt – Von der Gründung bis zum Zusammenbruch, 1955 bis 1991”, Christoph Links Verlag, Berlin, 2008, pp. 185-207; Idem, *Armata română și primele trei protocoale secrete ale Organizației Tratatului de la Varșovia (1955-1963)*, în: „Analele Dobrogei. Revistă de istorie medie, modernă, contemporană dobrogeană”, IX, 2006-2008, Constanța, pp. 265-287; Idem, *Politica de modernizare a armatei române în anii '70-'80. De la mit la realitate*, în: „Schimbare și devenire în istoria României”, coordonatori: Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, pp. 533-556.

constitua în eșalonul doi strategic, concentrându-se în „Transilvania, Moldova și Muntenia, de unde, ulterior, să fie introdus în bătălie în adâncimea strategică”¹¹.

Planul respectiv i-a nemulțumit pe conducătorii militari români. Aceștia nu erau de acord cu efectuarea de experimente pe teritoriul României, de genul manevrelor desfășurate în vara anului 1968 de URSS, Polonia, R.D.G., Ungaria și Bulgaria, înainte de invadarea Cehoslovaciei. În consecință, delegația militară română care s-a deplasat la Moscova pentru prezentarea concepției aplicației a discutat cu sovieticii despre scoaterea Frontului 5 (constituit din mari unități ale Regiunii Militare Kiev) din proiectul respectiv¹².

Ca urmare a opoziției exprimate de români, Moscova a renunțat la planificarea acțiunilor Frontului 5 sovietic și s-a modificat aliniamentul de începere a exercițiului comun, acesta fiind mutat la sud de Dunăre¹³.

Ulterior, autoritățile de la București au analizat intenția sovieticilor de a aduce forțele și mijloacele Frontului 5 pe teritoriul României în caz de război, în condițiile în care Armatele a II-a și a III-a române se angajau în acțiuni de luptă la sud de Dunăre, în primul eșalon strategic. La Marele Stat Major sovietic s-a observat în mod corect faptul că deplasarea pe teritoriul Bulgariei, în primele zile de război, a tuturor marilor unități românești, determina apariția unui vid de forțe și mijloace între eșaloanele 1 și 2 strategice de pe Teatrul de Acțiuni Militare de Sud-Vest. Soluția celor de la Moscova era deplasarea unităților Frontului 5 pe teritoriul României. Evident, această situație a generat nemulțumiri la București, autoritățile politice și militare române nefiind de acord cu o „ocupare” *de facto* a țării de către sovietici (fie și vremelnică), chiar dacă aceștia seoseau în calitate de aliați, în timp ce armata română se afla la sud de Dunăre.

¹¹ Ion Șuța, *Cooperarea Comandamentului Militar român cu partenerii de alianță*, în: „Dosarele Istoriei”, anul VI, nr. 8 (60)/2001, p. 35.

¹² Delegația respectivă a fost condusă de generalul-colonel Marin Nicolescu – adjunct al ministrului Apărării Naționale. Acesta a fost însoțit la Moscova de generalul-locotenent Ion Șuța – prim-loțșitor al șefului Marelui Stat Major și șef al Direcției Operații, generalul-maior Dumitru Păunescu – loțșitorul șefului Statului Major al F.A.U. pentru armata română, și coloneii Mihai Pricop și Virgil Târziuor.

Fronturile sovietice propuse pentru acea aplicație erau alcătuite din mari unități care proveneau din Regiunile Militare Odessa și Kiev. Pentru detalii privind misiunea Frontului 5 Sovietic, vezi *Adevăruri pătrunse și nepătrunse* (interviu: generalul Mircea Mocanu – Sorin Turturică), în: „Caietele Revoluției”, nr. 5 (37)/2011, Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989, pp. 19-20.

¹³ Pentru detalii privind participarea armatei române la aplicațiile O.T.V., în anii ‘80, vezi Petre Opriș, *România în Organizația Tratatului de la Varșovia (1955-1991)*, București, Editura Militară, 2008, pp. 220-262; Idem, *A Strained Partnership: Soviet-Romanian Military Relations and the Reshaping of the European Order in the late 1980s*, comunicare susținută la conferința *The Role of military and state security in the internal and external security concept of the participating states of the Warsaw Treaty Organization*, organizată de „Militärgeschichtliches Forschungsamt” [„Institutul de Istorie Militară din Germania”], Potsdam, 3-4 decembrie 2007.

Pentru a rezolva această problemă deosebită, Nicolae Ceaușescu a aprobat, la începutul anului 1980, înființarea a două armate noi. Cele vechi au fost renumerotate, forțele și mijloacele lor s-au redistribuit, au fost stabilite obiective noi și modalități de acțiune pentru fiecare în parte. Armatele a II-a și a III-a au devenit Armatele I și a IV-a și au rămas în continuare în compunerea Forțelor Armate Unite ale O.T.V., pe care România le punea la dispoziție în caz de război. În același timp, noile Armate a II-a (cu comandamentul la Buzău) și a III-a (Craiova) au primit mai multe unități de la vechile armate și, în caz de război, rămâneau pe teritoriul României ca eșalon 2 strategic al Frontului 2 Sud (românesc).

Autoritățile militare de la Moscova nu au fost încântate de soluția respectivă, deoarece, prin redistribuirea între cele patru armate române a forțelor și mijloacelor existente în anul 1980 doar pentru două armate, s-a micșorat capacitatea de luptă a noilor Armate Întâia și a IV-a. În plus, pentru a nu se crea un dezechilibru major de forțe între cele patru armate, Nicolae Ceaușescu a aprobat înființarea de unități militare noi (unele dintre acestea aveau efective reduse) și includerea lor în statele de organizare ale celor patru armate. Insuficiența resurselor materiale și financiare a blocat însă procesul de transformare inițiat în anul 1980 și iritarea sovieticilor a fost justificată. Teoretic, România avea patru armate, dar forța fiecăreia fusese diminuată prin apariția, „pe hârtie”, a unor unități care, în realitate, aveau o valoare combativă redusă sau chiar nu contau în condițiile unui război preconizat a se desfășura cu mijloace de luptă ultramoderne. Iar sovieticii au înțeles faptul că politica militară promovată de Nicolae Ceaușescu era lipsită de coerență și, în spatele discursului său pacifist și a măsurilor „de înnoire” adoptate, se aflau realități extrem de neplăcute și care, în caz de război, puteau influența în mod negativ operațiunile sovietice pe Teatrul de Acțiuni Militare de Sud-Vest. De exemplu, cheltuielile militare ale României au fost limitate, în 1982, la nivelul anului precedent, iar după patru ani, ca urmare a unui referendum național (23 noiembrie 1986), au fost reduse cu 5% atât efectivele, cât și armamentul și cheltuielile militare ale statului român. Totodată, Nicolae Ceaușescu a aprobat utilizarea a circa 50% din efectivele armatei române pentru realizarea unor obiective economice și strângerea recoltelor¹⁴, stagiul militar devenind un mijloc prin care autoritățile de la București acopereau deficitul de forță de muncă existent în diferite sectoare ale economiei naționale.

În cadrul analizei situației de la începutul anilor ‘80, trebuie avut în vedere și faptul că după amânări repetate, autoritățile de la Moscova au fost de acord să vândă României un submarin modern cu propulsie clasică, „Proiect 877 E”, din clasa „Kilo” (în codificarea NATO). Un acord interguvernamental

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la primirea membrilor Consiliului Militar al Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia*, în: „Scânteia”, anul LVI, nr. 13.758, sâmbătă, 15 noiembrie 1986, p. 3.

româno-sovietic a fost semnat la 25 iulie 1980, însă negocierile privind prețul navei de luptă, muniției și pieselor de schimb, precum și condițiile de livrare s-au prelungit până în 1985¹⁵.

Deoarece presiunile exercitate de Nicolae Ceaușescu în privința scurtării noului termen de valabilitate a Tratatului de la Varșovia și în domeniul livrărilor de petrol sovietic pentru rafinăriile din România¹⁶ deveneau periculoase pentru politica externă a Kremlinului, este posibil ca liderii Marelui Stat Major sovietic să fi fost convinși de Konstantin Cernenko să accepte livrarea acelei nave de luptă unui stat membru al Organizației Tratatului de la Varșovia care incomodase, de mai multe ori, prin politica externă pe care o promovase față de principalii inamici ai URSS. În acest sens, o delegație sovietică a ajuns în luna ianuarie 1985 la București, pentru a comunica faptul că nava de luptă dorită de multă vreme de marinarii români putea fi livrată și, de comun acord cu partea română, s-a stabilit ca ultimele negocieri și semnarea contractului să se desfășoare în URSS, la sfârștul lunii mai 1985.

Se poate observa astfel o măsură de siguranță pe care sovieticii au aplicat-o: în cazul în care președintele român nu accepta varianta inițială propusă de Moscova, privind prelungirea cu 20 de ani a termenului de valabilitate a Tratatului de la Varșovia, contractul privind submarinul promis armatei române nu mai era semnat de sovietici. Și considerăm că nu este doar o coincidență faptul că ceremonia semnării documentelor finale de achiziționare a navei a avut loc la 2 iunie 1985, cu două zile înainte de expirarea perioadei inițiale de valabilitate a Tratatului de la Varșovia¹⁷.

În aceeași ordine de idei, se cuvine subliniat faptul că autoritățile române erau interesate, în perioada 1984-1985, atât de cumpărarea aceluiași submarin, cât și de achiziționarea din Uniunea Sovietică a 14 avioane de vânătoare MiG-29 (două în variantă biloc, pentru antrenamentul piloților) și, ulterior, a 24 de aparate monoloc de același tip, în scopul modernizării unui regiment de aviație¹⁸. De asemenea, la București se dorea fabricarea în uzinele din România, sub licență sovietică, a tancului T-72 (inclusiv a munițiilor pe care

¹⁵ Marian Tănase, *Programul naval național de înzestrare a marinei militare cu submarine în perioada apartenenței României la Tratatul de la Varșovia*, în: „Anuarul Muzeului Marinei Române – 2012”, tom XV, Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2012, pp. 319-320, 322.

¹⁶ Pentru detalii, vezi Petre Opreș, *Nicolae Ceaușescu și iluzia sa politică: Desființarea concomitentă a NATO și a Organizației Tratatului de la Varșovia*, în: „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, anul XVII, nr. 3-4 (64-65)/2009, pp. 138-150; Vasile Buga, *Controverse româno-sovietice privind prelungirea valabilității Tratatului de la Varșovia (1984-1985)*, în: „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, anul XX, nr. 3-4 (76-77)/2012, pp. 133-142; Petre Opreș, *Un complot militar împotriva președintelui României, octombrie 1984*, în: „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, anul XX, nr. 3-4 (76-77)/2012, pp. 144-158.

¹⁷ Marian Tănase, *op. cit.*, p. 323.

¹⁸ Constantin Olteanu, *O viață de om. ...*, p. 299.

le utiliza)¹⁹, precum și a obuzierului autopropulsat 2S1 „Gvozdika”, calibru 122 mm.

După ce Nicolae Ceaușescu a acceptat unica propunere a liderilor de la Moscova referitoare la „Protocolul privind prelungirea duratei de valabilitate a Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală semnat la Varșovia la 14 mai 1955”, o delegație condusă de generalul de armată ing. Vitali M. Șabanov, adjunct pentru înzestrare al ministrului Apărării al URSS, s-a deplasat la București și a analizat împreună cu generalul Constantin Olteanu propunerile de colaborare în domeniul producției speciale. Ministrul român al Apărării Naționale i-a prezentat lui Nicolae Ceaușescu concluziile discuțiilor și a solicitat aprobarea pentru punerea în aplicare a unui program de cooperare, în care s-a prevăzut ca România să importe din URSS licențe de fabricație, diferite echipamente și produse militare în valoare totală de 1,3 miliarde lei și să exporte, în contrapartidă, avioane IAK-52 (montate la Bacău, sub licență sovietică) și produse realizate în uzinele și secțiile cu profil special din România²⁰.

Deoarece Nicolae Ceaușescu a considerat că suma respectivă era destul de mare (aproape de prețul acceptat în același an pentru submarinul din clasa „Kilo” – 61,5 milioane de dolari²¹, echivalent cu 1,107 miliarde lei-valută, valoare pe care am calculat-o la un curs de referință de 18 lei-valută pentru un dolar american), Constantin Olteanu a explicat că o parte din import era acoperit prin export în URSS²². Foarte atent cu cheltuielile militare preconizate pentru perioada care urma și dornic să fie achitată în mod anticipat și în întregime datoria externă a țării, Nicolae Ceaușescu a aprobat doar anumite puncte din planul ministrului Apărării Naționale²³, fiind amânată achiziționarea de avioane de vânătoare MiG-29, până în primăvara anului 1989. Mai mult decât atât,

¹⁹ *Ibidem*, pp. 296, 298. În anul 1978, unul dintre batalioanele Regimentului 1 Tancuri „Vlad Țepeș” (de la Târgoviște) a primit în dotare cele 31 de tancuri T-72, comandate în URSS, în primăvara anului 1978, împreună cu munițiile și mijloacele de exploatare și reparații, precum și materialele de învățământ. Aceasta a fost unica subunitate din România care a mai primit un asemenea model de tanc în înzestrare, până la încetarea existenței Organizației Tratatului de la Varșovia. Prin cumpărarea de tancuri T-72, autoritățile române au transpus în practică ideea mareșalului sovietic Ivan Iakubovski, referitoare la utilitatea „de a avea în fiecare armată aliată anumite unități (subunități) înzestrate cu cele mai moderne tipuri de armament și tehnică militară, pentru pregătirea din timp a cadrelor pentru noua tehnică, dobândirea experienței în însușirea, întrebuințarea în luptă și exploatarea acesteia (subl. n.)”. A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică*, dosar nr. 3/1976, f. 182.

Pentru detalii privind fabricarea de tancuri în România, vezi Petre Opreș, *Politica de înarmare a regimului Ceaușescu. Programe de fabricare a tancurilor și rachetelor (1971-1989)*, în: „Arhivele Totalitarismului”, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, anul XIX, nr. 1-2 (70-71)/2011, pp. 105-116.

²⁰ Constantin Olteanu, *O viață de om. ...*, pp. 297-298.

²¹ Doru Iordache, *Amiralul cu pensie de sergent*, în: „Jurnalul Național”, anul XIX, nr. 5.569, marți, 18 ianuarie 2011, p. 12. Apud Marian Tănase, *op. cit.*, p. 320.

²² Constantin Olteanu, *O viață de om. ...*, p. 298.

²³ *Ibidem*, p. 299.

liderul P.C.R. a propus și a aplicat, în anul 1986, o reducere cu 5% a cheltuielilor militare, efectivelor și armamentelor deținute de România. Măsura respectivă, aprobată printr-un pseudo-referendum național (23 noiembrie 1986), a generat, în anul 1986, o scădere cu circa 1,35 miliarde lei a cheltuielilor bugetare²⁴ – fiind, practic, foarte aproape de suma menționată de generalul Constantin Olteanu în planul de cooperare tehnico-militară dintre România și URSS, pe care l-a propus lui Nicolae Ceaușescu înainte de ultima sa vizită la Moscova în calitate de ministru al Apărării Naționale (9-14 decembrie 1985).

ANEXĂ

22 februarie 1973.

Nota de convorbire dintre Nicolae Ceaușescu, mareșalul sovietic Ivan I. Iakubovski, generalul de armată Serghie M. Ștemenko și ambasadorul sovietic Vasili I. Drozdenko, privind jocul operativ de război „SOIUZ-73”, desfășurat în România (15-21 februarie 1973).

Arhiva Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R.

Nr. 760 / 23.03.1973

NOTĂ DE CONVORBIRE

La 22 februarie 1973, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a primit pe I. I. Iakubovski, comandantul suprem al Forțelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia, mareșal al Uniunii Sovietice, însoțit de generalul de armată S. M. Ștemenko, șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite, și de V. I. Drozdenko, ambasadorul Uniunii Sovietice la București.

La întrevedere au participat general de armată Ion Ioniță, ministrul Apărării Naționale, general-colonel Ion Gheorghe, prim-adjunct al ministrului și șef al Marelui Stat Major, general-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului, Mircea Malița, consilier al președintelui Consiliului de Stat.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Cum vă simțiți cu sănătatea?

I. I. Iakubovski: Mulțumesc, bine.

Important este că lucrurile au mers foarte bine. Acțiunea planificată a fost pusă la punct din vreme. În cursul a zece zile, grupurile operative de stat major ale armatelor Bulgariei, României și Uniunii Sovietice s-au ocupat de îndeplinirea indicațiilor primite din partea Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste din țările respective. Aplicația s-a încheiat cu rezultate foarte bune.

²⁴ *Ibidem*, p. 496.

Ne-a fost plăcut să urmărim acțiunea unită a generalilor și ofițerilor din țările Tratatului de la Varșovia. Să știți că s-a lucrat bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Totuși, a durat cam mult.

I. I. Iakubovski: Conform planului. Dacă ne permiteți, în limita timpului dumneavoastră disponibil, am putea raporta pe hartă?

Tov. Nicolae Ceaușescu: Desigur.

S. M. Ștemenko: Tema aplicației a fost dată de desfășurarea grupului forțelor albastre pe teatrul acțiunilor militare și acțiunea de respingere a inamicului de pe teritoriul Bulgariei. În final, s-a prevăzut o acțiune ofensivă, cu sprijinul flotei maritime și aviației. Au participat grupe operative reprezentând conducerea frontului, trupele terestre, flota maritimă militară, aviația și apărarea antiaeriană din Bulgaria, România și URSS.

Jocul s-a desfășurat în trei etape:

În prima etapă a avut loc concentrarea trupelor sovietice și române pe teritoriul Bulgariei pentru respingerea inamicului care pătrunsese în R.P.B.

În cea de-a doua etapă s-au desfășurat operațiuni contraofensive, cu folosirea armamentului nuclear și lichidarea urmărilor utilizării acestuia.

În a treia etapă s-a efectuat străpungerea și ieșirea în Grecia centrală, depășirea liniei de fortificații, forțarea strâmtorilor și intrarea în Anatolia centrală.

Sarcina primei etape a fost dată de faptul că, la 15 februarie, inamicul a trecut la ofensivă și a înaintat între 60 și 30 de km pe teritoriul Bulgariei. Armata bulgară a efectuat operațiuni de reținere, în timp ce armatele aliate au început concentrarea în nordul Bulgariei. Intenția inamicului era să nu permită această concentrare și să iasă spre Balcani și Dunăre.

În zona Nord s-au elaborat schemele de concentrare a armatei II române pe direcția Dardanele și a armatei III sovietice pe direcția Bosfor. Pe parcursul înaintării armatelor aliate, unitățile bulgare au intrat în subordinea comandamentelor acestora. Toate hotărârile și soluțiile elaborate în această perioadă s-au referit la realizarea concentrării de forțe și la respingerea inamicului.

La 17 februarie, toate fronturile au raportat, fiecare pe linia sa, modul în care au rezolvat problemele. După raport, li s-a prezentat o nouă situație tactică.

Astfel, în urma insuccesului ofensivei sale din prima etapă, inamicul a hotărât să treacă la folosirea, întâi tactică, iar apoi masivă, a arma[men]telor nucleare. Simultan, a lansat un desant aerian în Balcani și unul maritim la Varna. Situația s-a complicat; 9 divizii ale frontului de Nord au ieșit din luptă, s-au înregistrat pierderi. În aceste condiții, s-a pus problema modului în care trebuie desfășurate operațiunile ofensive. Pentru această sarcină s-au acordat 40 de ore.

Situația nou creată a impus modificări ale planurilor inițiale. Folosirea armamentului nuclear a amânat ofensiva cu 48 de ore. S-a raportat și asupra modului în care au fost lichidate urmările folosirii armelor nucleare.

După aceasta, s-a făcut un salt operativ de 6 zile. Noua sarcină se referea la o situație nouă în care, în urma schimbului de lovituri cu mijloace nucleare, inamicul nu și-a putut îndeplini obiectivele, unele unități ale sale au fost încercuite. Restul trupelor inamice a ocupat poziții fortificate în Gallipoli și la Bosfor pentru a nu permite înaintarea forțelor Nordului pe teritoriul lor. Sarcina dispozitivului de Nord era acum de a sparge apărarea fortificată a inamicului și de a asigura forțarea Bosforului și Dardanelelor. S-au pus, în această fază, probleme mai complicate de coordonare cu celelalte arme (flota, aviația), precum și de ordin logistic.

La 20 februarie, comandamentele au raportat asupra soluțiilor adoptate, au prezentat toate calculele. Fiecare grupă operativă a prezentat zeci de hărți, circa 500 de documente, foarte multe grafice și scheme. Toți au prezentat soluții convingătoare, rapoartele au dovedit o bună cunoaștere a problemelor.

Tov. Nicolae Ceaușescu: S-a avut, deci, în vedere și folosirea armelor nucleare.

I. I. Iakubovski: Pentru elaborarea temei de aplicație s-a folosit o variantă pe care NATO a jucat-o în ultimii ani și care prevede folosirea armamentului clasic și nuclear tactic, iar, în caz de insucces, recurgerea masivă la armele nucleare. Am preluat un asemenea episod, l-am studiat câțiva ani pe baza planurilor lor, iar acum l-am folosit.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Mulțumesc.

I. I. Iakubovski: Grupul operativ pentru Frontul II a fost comandat de general-colonel Marin Nicolescu, împreună cu un grup de generali și ofițeri. La ultimul raport au asistat tovarășul ministru Ioniță și tovarășul Ion Gheorghe, care au fost informați asupra modului cum au acționat toate cele trei armate aliate.

Concluzia mea este că aplicația a dovedit un înalt nivel de pregătire a generalilor și ofițerilor, care au reușit să dea soluții optime, lucrând în condiții dintre cele mai grele. 40 de ore pentru planificarea unei etape de operațiuni este o sarcină grea pentru un stat major, iar aici nu erau mai mulți de 90 de generali și ofițeri. Tovarășii au asigurat condiții bune pentru desfășurarea activității și au acționat în comun foarte bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Sunt foarte mulțumit să aud că această acțiune a arătat o pregătire înaltă a ofițerilor, că activitatea comună s-a desfășurat în condiții bune. Consider că este bine să folosim asemenea forme de pregătire, deși ne gândim să nu ajungem vreodată la un război. Ieri am dat un interviu și, la o întrebare referitoare la Balcani, am spus că, până la lichidarea bazelor militare, trebuie să ajungem la o mai bună înțelegere în această zonă. Dar de pregătit, trebuie să ne pregătim.

I. I. Iakubovski: Trebuie. Blocul NATO cuprinde 15 state, cu o populație de 530 milioane. Anul trecut au avut 159 de manevre comune. Și anul acesta au permanent aplicații – și în nord, și în R.F.G., iar pe 19 februarie au început în Mediterana.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Este adevărat că se fac multe pregătiri. Se vorbește mult despre pace, dar au loc pregătiri de război.

Cu toate acestea, s-au obținut unele rezultate pe linia unor reglementări pașnice; și acum au loc tratative în multe probleme.

I. I. Iakubovski: Acesta este un lucru bun.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Deci, eu consider, și pot spune că în această privință aceasta este părerea guvernului român și a partidului nostru, că putem să dăm o apreciere bună activității desfășurate. Dorim să dezvoltăm colaborarea în vederea unei mai bune pregătiri, pentru ca armatele noastre să învețe să lucreze împreună, să fie pregătite pentru orice eventualitate.

În același timp, guvernele au obligația de a face eforturi pentru găsirea unor soluții care să asigure pacea, să permită popoarelor să se concentreze asupra dezvoltării lor economice și sociale.

Uniunea Sovietică și militarii sovietici știu foarte bine ce înseamnă un război, ce pierderi și distrugerii aduce cu sine, mai ales un război al viitorului. De aceea armata, pregătindu-se pentru război, are obligația să sprijine foarte activ politica partidului și guvernului în direcția împiedicării războiului. Aceasta este ce le cerem noi oamenilor noștri din armată și trebuie să spun că au făcut acest lucru.

Consider că nu există nicio contradicție între necesitatea de a întări capacitatea de luptă a armatei și cerința de a asigura pacea. Există o strânsă unitate între aceste două sarcini.

I. I. Iakubovski: Absolut just.

Comitetul Central al partidului nostru a dus o asemenea politică, în sensul că de mulți ani am fost feriți de război. Armata noastră își cunoaște datoria: ceea ce va spune partidul – va face.

V. I. Drozdenko: Este o concluzie foarte justă.

Tov. Nicolae Ceaușescu: În ceea ce privește România, sper că tovarășul Ioniță v-a relatat despre preocupările noastre, deși ați fost mai mult ocupați cu problemele militare.

Planul pe 1972 s-a realizat cu rezultate bune. Anul acesta avem sarcini foarte mari. În ianuarie producția a crescut cu 16% față de ianuarie anul trecut. Dar, desigur, este numai prima lună și mai sunt încă 11.

Peste câteva zile vom avea plenara C.C., unde vom analiza măsurile luate pentru realizarea planului pe acest an și, în general, a cincinalului.

În agricultură, anul trecut lucrurile au mers relativ bine. În toamnă am avut, însă, o situație grea cu înșămânțarea cerealelor.

Sperăm că vom reuși să asigurăm și în acest an dezvoltarea într-un ritm bun a întregii economii. Cam acestea sunt preocupările noastre principale în momentul de față.

Relațiile noastre se desfășoară bine, colaborarea economică merge, dar ar putea să meargă și mai bine.

V. I. Drozdenko: De acord, se poate și mai bine.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Știu că mâine este ziua Armatei Sovietice. Aș dori, cu acest prilej, să vă felicit și să vă urez mult succes în întărirea capacității de luptă.

I. I. Iakubovski: Vă mulțumesc mult.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De asemenea, tovarășul Ștemenko a împlinit ieri vârsta de 66 de ani. Este încă tânăr. Aș dori să-i exprim felicitări și urări de sănătate.

S. M. Ștemenko: Vă mulțumesc.

I. I. Iakubovski: Înainte de toate, am însărcinarea din partea lui Leonid Ilici Brejnev, Nikolai Viktorovici Podgornâi, Alexei Nikolaevici Kosâghin și a celorlalți membri ai Biroului Politic să vă transmit un salut și cele mai bune urări.

Personal, sunt foarte satisfăcut de posibilitatea oferită de a desfășura aplicația, de prilejul acestei întâlniri cu dumneavoastră pentru a vă raporta asupra planului aplicației. Vă mulțumim pentru felicitările transmise cu ocazia sărbătorii noastre.

În ceea ce privește relațiile pe linie de armată, ne întâlnim, discutăm, cădem de acord. Mereu avem noi probleme. Problemele militare sunt la fel de complexe ca cele din agricultură, din economie. Facem întotdeauna ceea ce ne cere partidul, Comitetul Central.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Doresc să vă mulțumesc pentru salutul transmis și îl rog pe tovarășul Iakubovski să transmită tovarășilor Leonid Ilici Brejnev, Nikolai Viktorovici Podgornâi și Alexei Nikolaevici Kosâghin, celorlalți tovarăși, un salut din partea mea, a tovarășului Maurer, a celorlalți tovarăși din conducerea de partid și de stat.

În ceea ce privește problema colaborării militare, sigur, sunt de acord că lucrurile merg, în general, bine. Sunt probleme de discutat și asta este bine. Mai sunt și probleme de dotare care trebuie puse de acord. Și aici este necesară colaborarea și specializarea producției unor tipuri de armament. Știu că lucrurile acestea se discută și nu vreau să le ridic acum. Discuțiile au loc în comisia economică, dar, în măsura în care militarii pot să facă ceva, este bine.

I. I. Iakubovski: Noi suntem de acord.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Armamentul se dezvoltă rapid și este foarte scump. De aceea trebuie să ajungem la desființarea armamentelor.

V. I. Drozdenko: Este o sarcină de perspectivă, foarte importantă. Principalul este cum să facem să nu fie nevoie de arme.

I. I. Iakubovski: Să nu mai fie războaie.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Una din problemele de bază ale socialismului și comunismului este de a face ca lumea să trăiască fără războaie. Dar mai este până atunci. Acum trebuie încă să facem cheltuieli importante.

Iată, S.U.A. au cheltuit în Vietnam peste 150 miliarde dolari în câțiva ani și a ajuns la o serioasă criză a dolarului.

I. I. Iakubovski: În acest an bugetul militar al Statelor Unite va atinge cifra record de 81,1 miliarde dolari.

Tov. Nicolae Ceaușescu: De aceea trebuie să sprijinim activitatea politică a partidelor și guvernelor pentru soluționarea problemelor și asigurarea unei păci cât mai îndelungate.

- A.N.I.C., *fond C.C. al P.C.R.* – *Secția Relații Externe*, dosar nr. 16/1973, ff. 1-12.

MILITARY MANEUVERS OF THE WARSAW PACT IN 1970S AND THE EFFECTS OF THE REORGANIZATION OF THE ROMANIAN ARMY

(Abstract)

The monopoly of the Soviet Union as part of the political and military relations with Romania had an important role for Nicolae Ceaușescu to take a politic attitude, different from Moscow's one. At the beginning, the endorsement of the Soviet Marshal Viktor D. Sokolovski's doctrine by the Red Army and consequently by the states of the Warsaw Pact generated in 1960s changes regarding the armies structure of the Warsaw Pact. The operational strength diminished significantly but at the same time a large quantity of the conventional fight technique produced by the Soviet factories, together with the existing ones within great units of the Red Army was delivered to the WTO's states.

After the military invasion in Czechoslovakia of the five armies of the Warsaw Pact, Nicolae Ceaușescu didn't allow the Romanian troops to go to the Warsaw Pact military maneuvers on the Western Front (in East Germany, Poland, Czechoslovakia or Hungary). At the same time, some military maneuvers of the Warsaw Pact took place in Romania only on the maps in 1970s.

Keywords: Ceaușescu, Iakubovski, military maneuvers, Romania, USSR, Warsaw Pact.